

АНОТАЦІЯ

Коваль Д.В. Формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). – Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля», Дніпро, 2022.

У дисертаційній роботі досліджено проблему формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки та запропоновано новий підхід до її розв'язання, що полягає в запровадженні моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки.

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури, джерел з соціології та менеджменту розкрито теоретичні засади формування у майбутніх психологів реалістичних професійних домагань, основу яких становлять фундаментальні наукові джерела, в яких конкретизовано основні дефініції дослідження, такі як «особистісні домагання», «професійні очікування й домагання», «види професійної реалізації психолога», «кар'єра психолога», «реалістичність професійних домагань психолога», «модель», «модель формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів»; наукові розробки щодо підготовки формування у майбутніх психологів адекватної самооцінки, умінь планувати життєву перспективу й реалізовувати професійну кар'єру; здобутки сучасних вчених і досвід практиків, в яких представлено ефективність рефлексії процесів працевлаштування психологів, доведено практичну значущість аналізу особистої відповідності психологів вимогам працедавців.

Визначено суть основного поняття «професійні домагання особистості» як утворення, що формується на засадах життєвих домагань, які в свою чергу представляють ставлення людини до себе як соціальної одиниці: виокремлення важливих аспектів соціальної реалізації, усвідомлення власних

цінностей, цілей, шляхів їх реалізації; усвідомлення та активізацію відповідних ресурсів як інструментів досягнення мети.

Обґрунтовано структурні компоненти досліджуваного утворення: *мотиваційно-цільовий* – усвідомлення професійної мети (конкретність, особистісна значущість, здатність до корекції мети; спрямованість на успіх у досягненнях); *знаннєвий* – знання про життєву та професійну перспективу, Я-концепцію особистості, роль самооцінки та домагань у самореалізації; професійну кар'єру, вимоги до фахівця за професією/посадою; *особистісно-технологічний* (володіння техніками рефлексії, самоаналізу результатів діяльності, стратегічного та тактичного планування професійної кар'єри; активність у набутті додаткових компетенцій). Визначено рівні сформованості реалістичних професійних домагань майбутніх психологів (низький, середній, високий) та розкрито їх зміст.

Теоретично обґрунтовано модель формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів як спеціально організовану взаємодію учасників педагогічного процесу, що забезпечує когнітивно-практичну готовність майбутніх психологів до професійної реалізації на основі виявлення реалістичних професійних домагань; визначено складники означеної моделі: концептуально-цільовий, змістово-діяльнісний та результативно-оцінний.

Концептуально-цільовий складник передбачає визначення цілей, завдань, методологічної основи (особистісно-орієнтованого, системно-стратегіального, ресурсного, компетентісно-середовищного наукових підходів); принципів педагогічної взаємодії (практикоорієнтованості, урахування кризової насиченості, моделювання професійної реальності, долавання перешкод, особистісної мобільності); здійснення діагностики наявного у майбутніх психологів рівня реалістичності професійних домагань.

Змістово-процесуальний складник передбачав конструювання цілісної педагогічної взаємодії, яка забезпечує формування реалістичних професійних домагань студентів способами інформальної освіти – через реалізацію певних

стратегій, які спираються з одної сторони – на теоретичні засади вивчення змісту означеної наукової проблеми, а з іншої – на особливості професійних можливостей, представлених у видах діяльності психолога: **актуалізації мотивації самовиявлення** майбутніх психологів пов'язаної з узгодженням змістових мотивів самовиявлення особистості у професії із реальними професійними завданнями у різних видах діяльності психолога; **інформаційної оперативності** – яка впливає на формування знаннєвого компоненту реалістичних професійних домагань майбутніх психологів; **активності особистості у професійному самовиявленні**, що може бути реалізовано через застосування відповідної стратегії, яка прогностично впливатиме на формування особистісно-технологічного компоненту реалістичних професійних домагань майбутнього психолога.

Основними способами реалізації означених стратегій визначено взаємодію із стейкхолдерами, постійно діючий *семинар-тренінг «Працевлаштування психолога»* із обговорень нагальних питань *працевлаштування; майстер-класи* із навчання *самопрезентації* майбутніх психологів у процесі пошуку роботи; *індивідуальні консультації* з організації рефлексії результатів реального працевлаштування. Доведено дієвість означених способів педагогічної взаємодії для розвитку у студентів найнеобхідніших у професійній діяльності компетенцій: рефлексії, самоаналізу, аналізу результатів діяльності, стратегічного та тактичного планування кар'єри, а також активність у набутті soft skills.

Діагностико-результативний складник передбачав контроль, самоаналіз, корекцію недоліків у розвитку досліджуваного утворення; діагностику кінцевого рівня реалістичності професійних домагань майбутніх психологів, визначення перспектив подальшої діяльності учасників педагогічної взаємодії.

Узагальнення результатів експериментальної роботи, їх кількісний і якісний аналіз свідчать про ефективність упровадженої моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі

магістерської підготовки. Виявлено позитивну динаміку сформованості реалістичних професійних домагань майбутніх психологів, а саме: відсоток магістрантів ЕГ-1 з високим рівнем змінився від 16,2 до 35,0%, а в ЕГ-2 від 16,7% до 39,7. Значно зменшилася кількість майбутніх психологів, які продемонстрували низький рівень – ЕГ-1 з 50,0 до 23,7% та ЕГ-2 з 48,7 до 14,1%. У магістрантів контрольній групі позитивні зміни відбулися, проте незначні: високий рівень – з 16,0 до 20%, середній – з 33,3 до 41,3%, низький рівень – з 50,7 до 38,7%. Аналіз результатів засвідчив статистично значущу різницю отриманих результатів, підтверджену за допомогою критерію Пірсона χ^2 , що свідчить про безумовну ефективність та достовірність обґрунтованої й експериментально перевіреної моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки.

Розроблено комплекс навчально-методичних матеріалів для реалізації у інформальній освіті щодо формування реалістичних професійних домагань майбутніх фахівців, який містить банк кейсів із самовдосконалення особистості та рефлексій процесів працевлаштування; дібрано та адаптовано пакет діагностичних матеріалів для визначення рівня сформованості реалістичних професійних домагань майбутніх психологів; розроблено програму семінару-тренінгу «Працевлаштування психолога».

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у доповненні змісту Освітньої програми за спеціальністю 053 «Психологія» у розділі «Загальні компетентності» – компетентністю щодо здатності виявляти реалістичні професійні домагання на основі рефлексії особистого професійного досвіду; створенні авторського курсу з підвищення кваліфікації практичних психологів в аспекті їх рефлексії професійної кар'єри.

Ключові слова: професійні домагання, майбутні психологи, професійна підготовка, магістри, реалістичні професійні домагання, модель формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України, які входять до міжнародних наукометричних баз даних

1. Коваль Д.В. Професійні домагання особистості як соціальна проблема. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія Педагогіка і психологія.* № 2 (18), 2019. с. 87 – 93. DOI: 10.32342/2522-4115-2019-2-18-10 URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2019/2/11.pdf>

2. Коваль Д.В. Особливості виявлення професійних домагань майбутніх психологів у процесі професійної підготовки. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць.* Київ; Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2020. Вип. 57. 270 с. С. 196 – 202. DOI: 10.31652/2412-1142-2020-57-181-188 URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/3232/2655>

3. Koval, D. V. (2021). Theoretical principles of modeling the process of forming realistic professional aim of the future psychologist in the conditions of master's training. *Educational Dimension.* <https://doi.org/10.31812/educdim.4406> URL: <https://journal.kdpu.edu.ua/ped/article/view/4406/7076>

4. Коваль Д.В. Реалізація семінару-тренінгу «Працевлаштування психолога» у моделі формування реалістичних професійних домагань здобувачів освітньо-професійного рівня магістр психології. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології,* Суми, 2022. Випуск 3. С. 286 – 297 URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C.pdf>

Статті у наукових виданнях інших держав, які входять до міжнародних наукометричних баз даних

5. Nataliia Kaliuzhka, Nelia Samoilenko, Larysa Zdanevych, Olesia Kyselova, Nataliia Terentieva, Diana Koval Distance Education as an Alternative Form of Learning During a Pandemic. *Sys Rev Pharm* 2020;11(9):458-461. P. 458 – 461. *A multifaceted review journal in the field of pharmacy*

6. Коваль Діана. Способи формування реалістичних професійних домагань у студентів – майбутніх психологів. *Knowledge, Education, Law, Management* 2020 № 4 (32), vol. 1 P. 36 – 41.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Коваль Д.В. Аналіз змісту стандартів вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія»: фахові компетенції. *Сучасна вища освіта: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень: Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та науковців: тези доповідей, Дніпро, 19 березня 2020 р. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 236 с. С. 126 – 130.*

8. Коваль Д.В. Корекційна та превентивна діяльність психолога як засіб виховного впливу на особистість. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи* : збірник тез доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (10 квітня 2020 року, м. Запоріжжя) / за заг. ред. О. В. Пономаренко, Л. О. Сущенко. Запоріжжя : АА Тандем, 2020. 234 с. С. 193 – 195.

9. Коваль Д.В. Принципи формування адекватних професійних домагань майбутніх психологів. *Наукова школа академіка Івана Зязюна у працях його соратників та учнів: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції 25–26 травня 2021 року / за заг. ред. Романовського О. Г. Харків.: НТУ «ХП», 2021. 324 с. ISBN 978-617-7912-20-9. С. 230 – 233.*

10. Коваль Д.В. Структура реалістичних професійних домагань майбутнього психолога. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання*

молоді в XXI столітті: міжнародний періодичний збірник наукових праць /
за заг. ред. проф. В.П. Бабича, проф. Л.С. Рибалко. Харків : Вид. ВННОТ,
2021. Вип. 3. – 448 с. С. 235 – 237.

ABSTRACT

Koval D.V. Formation of realistic professional achievements of future psychologists in master's training.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 015 Professional education (by specialisation). – Higher educational institution "Alfred Nobel University", Dnipro, 2022.

The dissertation has been researched the problem of forming realistic professional achievements of future psychologists in master's training and proposed a new approach to its solution which includes the model of forming realistic professional achievements of future psychologists in master's training.

Based on the analysis of psychological and pedagogical literature, sources from sociology and management, the theoretical foundations of the formation of realistic professional achievements of future psychologists have been discovered. Their basis is fundamental scientific sources which specify the main definitions of the study such as "personal achievement", "professional expectations and achievement", "types of professional realization of a psychologist", "career of a psychologist", "realism of professional achievements of a psychologist", "model", "model of formation of realistic professional achievements of future psychologists". It has been proven scientific developments regarding the preparation of future psychologists with adequate self-esteemate, the ability to plan life prospects and implement a professional career; the achievements of modern scientists and the experience of practitioners which present the effectiveness of reflection on the processes of employment of psychologists, the practical significance of the analysis of personal compliance of psychologists with the requirements of employers.

The essence of the basic concept "professional achievement of the individual" has been determined as a formation based on life achievements which represent the

attitude of a person to himself as a social unit: highlighting the important aspects of social realization, awareness of one's own values, goals, ways of their realization; awareness and activation of relevant resources as tools for achieving the goal.

The structural components of the studied education are substantiated: *motivational and goal-awareness* of the professional goal (concreteness, personal significance, ability to correct the goal; focus on success in achievements); *cognitive* – knowledge about the life and professional perspective, the self-concept of the individual, the role of self-esteem and demands in self-realization; professional career, requirements for a specialist by profession/position; *personal and technological* (mastering the techniques of reflection, introspection of activity results, strategic and tactical planning of a professional career; activity in acquiring additional competencies). The levels of formation of realistic professional achievements of future psychologists (low, medium, high) have been determined and their content has been disclosed.

The model of the formation of realistic professional achievements of future psychologists has been substantiated theoretically as a specially organized interaction of participants in the pedagogical process which ensures the cognitive and practical readiness of future psychologists for professional implementation based on the identification of realistic professional demands; the components of the specified model have been determined: conceptual-target, content-active and result-evaluative.

The conceptual-objective component provides for the definition of goals, tasks, methodological basis (personally-oriented, system-strategic, resource-based, competence-environmental scientific approaches); principles of pedagogical interaction (practical orientation, consideration of crisis saturation, modeling of professional reality, overcoming obstacles, personal mobility); carrying out diagnostics of the level of realism of professional harassment available to future psychologists.

The content-procedural component provided for the construction of a holistic pedagogical interaction that ensures the formation of realistic professional

achievements of students through the methods of informal education - through the implementation of certain strategies that are based on the one hand - on the theoretical foundations of studying the content of the specified scientific problem, and on the other hand – on the peculiarities of professional opportunities, presented in the types of activities of a psychologist: ***actualization of the motivation of self-expression*** of future psychologists connected with the coordination of the content motives of self-expression of the individual in the profession with real professional tasks in various types of activities of the psychologist; ***information efficiency*** which affects the formation of the knowledge component of realistic professional aspirations of future psychologists; ***activity of the individual in professional self-expression***, which can be implemented through the application of an appropriate strategy, which will prognostically influence the formation of the personal and technological component of realistic professional aspirations of the future psychologist.

The main methods of implementation of the specified strategies are defined as interaction with stakeholders, the ongoing *seminar-training "Employment of a psychologist"* for discussions of urgent *employment issues*; *master classes* on teaching *self-presentation* of future psychologists in the job search process; *individual consultations* on the organization of reflection on the results of real employment. The effectiveness of the specified methods of pedagogical interaction for the development of students' competencies most necessary in professional activity has been proven: reflection, self-analysis, analysis of activity results, strategic and tactical career planning, as well as activity in the acquisition of soft skills.

The diagnostic-resultative component involved control, self-analysis, correction of deficiencies in the development of the studied entity; diagnosis of the final level of realism of professional aspirations of future psychologists, determination of prospects for further activities of participants in pedagogical interaction.

The generalization of the results of the experimental work, their quantitative and qualitative analysis testify to the effectiveness of the implemented model of the formation of realistic professional achievements of future psychologists in the process of master's training. Positive dynamics of the formation of realistic professional aspirations of future psychologists have been revealed: the percentage of EG-1 master's students with a high level changed from 16.2 to 35.0%, and in EG-2 from 16.7% to 39.7. The number of future psychologists who demonstrated a low level has significantly decreased – EG-1 from 50.0 to 23.7% and EG-2 from 48.7 to 14.1%. Among master's students in the control group, positive changes occurred but insignificantly: high level – from 16.0 to 20%, medium – from 33.3 to 41.3%, low level – from 50.7 to 38.7%. The analysis of the results showed a statistically significant difference in the obtained results, confirmed using the Pearson χ^2 test which testifies to the unconditional effectiveness and reliability of a well-founded and experimentally verified model of the formation of realistic professional aspirations of future psychologists in the process of master's training.

A complex of educational and methodological materials for implementation in informal education regarding the formation of realistic professional demands of future specialists have been developed. It contains a bank of cases on self-improvement of the individual and reflections on employment processes. The package of diagnostic materials have been selected and adapted to determine the level of formation of realistic professional aspirations of future psychologists. The program of the training seminar "Employment of a psychologist" have been developed.

The research does not exhaust all aspects of the problem of forming realistic professional achievements of future psychologists. We see the prospect of further scientific research in supplementing the content of the Educational Program for the specialty 053 "Psychology" in the "General Competences" section – competence regarding the ability to detect realistic professional harassment based on the reflection of personal professional experience; creation of an author's course on

advanced training of practical psychologists in the aspect of their professional career reflection.

Key words: professional achievement, future psychologists, professional training, master's degree, realistic professional achievement, model of formation of realistic professional achievement of future psychologists.

LIST OF PUBLISHED PAPERS ON THE TOPIC OF THE DISSERTATION

Articles in scientific professional publications of Ukraine:

1. Koval, D.V. (2019). *Profesiini domahannia osobystosti yak sotsialna problema* [Professional achievement of the individual as a social problem]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriiia Pedagogika i psykholohiia* [Bulletin of Alfred Nobel University. Pedagogy and psychology series], no 3 (18). pp. 87 – 93. (in Ukrainian).

2. Koval, D.V. (2020). *Osoblyvosti vyiavlennia profesiinykh domahan maibutnikh psykholohiv u protsesi profesiinoi pidhotovky* [Peculiarities of identifying professional harassment of future psychologists in the process of professional training]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy: zbirnyk naukovykh prats* [Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems: a collection of scientific works]. Kyiv. Vinnytsia, issue 57, pp 196 – 202. (in Ukrainian).

3. Koval, D. V. (2021). Theoretical principles of modeling the process of forming realistic professional aim of the future psychologist in the conditions of master's training. *Educational Dimension*. <https://doi.org/10.31812/educdim.4406>
URL: <https://journal.kdpu.edu.ua/ped/article/view/4406/7076>

4. Koval, D.V. (2022). *Realizatsiia seminaru-treninhu «Pratsevlashtuvannia psykholoha» u modeli formuvannia realistychnykh profesiinykh domahan zdobuvachiv osvitho-profesiinoho rivnia mahistr psykholohii* [Implementation of the seminar-training "Employment of a psychologist" in the model of the formation of realistic professional aspirations of those obtaining the educational and professional level of master's degree in psychology]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, Sumy, 2022. Issue 3. C. 286 – 297 (in Ukrainian). URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C.pdf>

Articles in periodicals of foreign countries:

5. Nataliia Kaliuzhka, Nelia Samoilenko, Larysa Zdanevych, Olesia Kyselova, Nataliia Terentieva, Diana Koval Distance (2020). Education as an Alternative Form of Learning During a Pandemic. *A multifaceted review journal in the field of pharmacy Sys Rev Pharm*, no 11(9).pp 458 – 461 (in English).

6. Koval Diana (2020). *Realizatsiia seminaru-treninhu «Pratsevlashtuvannia psykholoha» u modeli formuvannia realistychnykh profesiinykh domahan zdobuvachiv osvitho-profesiinoho rivnia mahistr psykholohii* [Ways of forming realistic professional aspirations in students – future psychologists]. *Knowledge, Education, Law, Management*. no. 4 (32), vol. 1 pp. 36-41 (in English).

Scientific works certifying the approbation of the dissertation materials:

7. Koval, D.V. (2020). *Analiz zmistu standartiv vyshchoi osvity za spetsialnistiu 053 «Psykhohiia»: fakhovi kompetentsii* [Analysis of the content of higher education standards in specialty 053 "Psychology": professional competencies]. *Suchasna vyshcha osvita: perspektyvni ta priorytetni napriamy naukovykh doslidzhen: Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia studentiv, aspirantiv ta naukovtsiv: tezy dopovidei* [Modern higher education: prospective

and priority areas of scientific research: International scientific and practical conference of students, postgraduates and scientists: abstracts of reports]. Dnipro. pp 126 – 130 (in Ukrainian).

8. Koval, D.V. (2020). *Korektsiina ta preventyvna diialnist psykholoha yak zasib vykhovnoho vplyvu na osobystist*. [Corrective and preventive activities of the psychologist as a means of educational influence on the personality]. *Aktualni problemy pedahohichnoi osvity: novatsii, dosvid ta perspektyvy : zbirnyk tez dopovidei I Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu (10 kvitnia 2020 roku, m. Zaporizhzhia)* [Actual problems of pedagogical education: innovations, experience and prospects: a collection of theses of reports of the 1st All-Ukrainian scientific and practical conference with international participation (April 10, 2020, Zaporizhzhia)]. general ed. O. V. Ponomarenko, L. O. Sushchenko. Zaporizhzhia: AA Tandem. pp 193 – 195 (in Ukrainian).

9. Koval, D.V. (2021). *Pryntsypy formuvannia adekvatnykh profesiinykh domahan maibutnikh psykholohiv* [Principles of formation of adequate professional demands of future psychologists]. *Naukova shkola akademika Ivana Ziaziuna u pratsiakh yoho soratnykiv ta uchniv: materialy VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 25–26 travnia* [Academician Ivan Zyazyun's scientific school in the writings of his colleagues and students: materials of the VII International Scientific and Practical Conference on May 25–26, 2021]. Kharkiv. ISBN 978-617-7912-20-9. pp. 230 – 233. (in Ukrainian).

10. Koval, D.V. (2021). *Struktura realistychnykh profesiinykh domahan maibutnoho psykholoha* [The structure of realistic professional demands of the future psychologist]. *Dukhovno-intelektualne vykhovannia i navchannia molodi v KhKhI stolitti: mizhnarodnyi periodychnyi zbirnyk naukovykh prats* [Spiritual-intellectual education and training of youth in the 21st century: an international periodical collection of scientific works]. Kharkiv : Vyd. VNNOT, issue. 3. pp 235 – 237 (in Ukrainian).